


«ТАСДИҚ МЕКУНАМ»

Ректори МДТ «Донишгоҳи давлатии  
Бохтар ба номи Носири Хусрав»  
профессор  Давлатзода С.Х.



05.04.22.

## ХУЛОСАИ

**кафедраи таърихи халқи тоҷики Муассисаи давлатии таълимии  
«Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав»**

Диссертатсияи Мирзоев Ғолибшо Шарифович дар мавзӯи «Ғаёлияти «биступанҷхазориён» ва бригадаҳои сарпараст дар Тоҷикистон (солҳои 1929-1941)» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои таърих аз рӯйи ихтисоси 07.00.02- таърихи ватанӣ дар кафедраи таърихи халқи тоҷики МДТ «Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав» ба анҷом расонида шудааст.

Дар рафти пажӯҳиши мавзӯи диссертатсия Мирзоев Ғолибшо Шарифович унвонҷӯи кафедраи таърихи халқи тоҷики МДТ «ДДБ ба номи Носири Хусрав» ба шумор мерафт.

Мирзоев Ғолибшо Шарифович дар соли 1994 Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айниро бо ихтисоси таърих ва педагогика хатм намудааст.

Роҳбари илмӣ номзади илмҳои таърих, дотсент Ғафуров Абдулло Мутиллоевич буда, ба ҳайси мудири шуъбаи таърихи навтарини Институти таърих, бостоншиносӣ ва мардумшиносии ба номи Аҳмади Дониши Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон ғаёлият менамояд.

Мавзӯи диссертатсияи номзадӣ дар ҷаласаи Шурои олимони ДДБ ба номи Носири Хусрав аз 25.09.2017, қарори №2 тасдиқ шудааст.

Аз муҳокимаи рисола дар маҷлиси кафедраи таърихи халқи тоҷики МДТ «ДДБ ба номи Носири Хусрав» аз 30 мартии соли 2022, протоколи №8 хулосаи зерин бароварда шуд:

## **1. Баҳо ба рисолаи унвончӯ.**

Диссертатсияи Мирзоев Ғолибшо Шарифович дар мавзӯи «Ғаъолияти «биступанчҳазориён» ва бригадаҳои сарпараст дар Тоҷикистон (солҳои 1929-1941)» ба талаботи КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мутобиқ буда, вазифаҳои дар назди муҳаққиқ гузошташуда пурра ҳалли ҳудро ёфтаанд.

**Иштироки шахсии унвончӯӣ дар гирифтани натиҷаҳои, ки дар диссертатсия пешниҳод кардааст.**

Диссертатсия бо услуби илмӣ навишта шуда, дар он мақсад ва вазифаҳои илмӣ иҷро гардида, андешаҳои илмӣ, коркарди назариявӣю методологӣ аз ҷониби муаллиф мустақилона баён ва натиҷагирӣ гардида, пешниҳод ва ҳулосаҳо асоснок шуда, диссертатсия таҳқиқоти мустақилонаи унвончӯ ба ҳисоб меравад.

**Дарачаи таҳқиқоти анҷомдодашуда.**

Рисолаи мазкури диссертатсионӣ дар асоси омӯзиш ва таҳлили маводи бойгонии ҳизбӣ ва давлатии ҷумҳурӣ, дастовардҳои таърихнигорӣ ва ёддоштҳои иштирокчиёни сохтмони колхозӣ дар Тоҷикистон анҷом дода шудааст. Дар таърихнигории Тоҷикистон ин мавзӯ қисман ва дар бобҳои алоҳида ҳангоми инъикоси масъалаи коллективонии хоҷагии қишлоқ баррасӣ шудааст: аз ҷумла дар асарҳои бунёдӣ ва маҷмуаҳо асарҳои инфиродӣ, ва мақолаҳои илмӣ.

Дар солҳои 1960-80-ум дар таърихнигории Тоҷикистони Шӯравӣ як қатор асарҳои дастаҷамъӣ ва монографияҳои инфиродӣ оид ба коллективонии хоҷагии қишлоқ ва сохтмони колхозӣ, масъалаҳои сохтмони ирригатсионӣ дар Тоҷикистон пайдо шуданд.

Дар доираи баёни мавзӯот дар ин асарҳо ғаъолияти бригадаҳои сарпараст ва биступанчҳазориён дар Тоҷикистон қисман инъикос ёфтаанд. Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки ба истиснои асари А.Русаков, ҳамаи муаллифони дигар масъалаи мазкурро дар чараёни фарогирии мавзӯҳои асосии худ ва ба андозаи нопурра баррасӣ кардаанд. Танҳо А.

Русаков дар асоси таҳлили далелҳои мушаххас ҷанбаи муҳими кори коргарон - биступанҷазориёни Русияро, ки дар Осиёи Миёна, аз ҷумла дар Тоҷикистон, дар самти ҷорӣ намудани низоми нави муносибатҳои истеҳсолии сотсиалистӣ, ташкили иттифоқи синфи коргар ва деҳқонони тоҷик анҷом дода буданд, мухтасар баён карда аст. Қарори Пленуми ноябри (1929) Комитети Марказии ҳизби коммунистӣ дар бораи зарурати фиристодани биступанҷазориён - коргарони Русия ба Осиёи Миёна бори аввал дар китоби «Таърихи коллективонии хоҷагии қишлоқ ва таъсиси низоми колхозӣ дар Тоҷикистон» қайд карда шудааст.

Мақолаи К.И. Богомолова “Биступанҷазориён дар Тоҷикистон” низ ба ҳамин масъала бахшида шуда, дар он дар бораи ба Тоҷикистон омадани “биступанҷазориён” ва саҳми онҳо дар рушди хоҷагии халқи Тоҷикистон сухан меравад.

Таҳлили нисбатан амиқтар дар мақолаи калони илмии дар боло зикршудаи академик Р.Масов дида мешавад. Дар ин мақола ӯ ҷанбаҳои асосии масъаларо таҳлил мекунад ва хулосаҳои муҳим мебарорад.

Мавзӯи баррасишаванда дар монографияи Ҳ.Гадоев инъикоси васеътар гирифт. Ин асар миқдори зиёди иттилооти муҳимро дар бораи сарпарастии коргарони Русия дар Тоҷикистонро дар бар мегирад, аммо таҳқиқот яктарафа буда, ҳангоми таҳлили масъалаҳои алоҳида баҳои объективии муаллиф вучуд надорад, инчунин робитаҳои мавзӯӣ ва мантиқӣ мавҷуд нестанд. Муаллиф, зоҳиран, кӯшиши бештар додани маълумотро кардааст ва ба маъно ва ҷойгоҳи далелҳои инъикосёфта эътибор на додааст.

Саҳми муҳаққиқ Р.А. Абулҳаев дар соҳаи сохтмони хоҷагии об дар маҷмӯъ, алалхусус дар водии Вахш, сазовори тавачҷӯҳ аст. Олим дар тадқиқоти худ маҷмӯи масъалаҳои марбут ба обёрӣ ин водиро омӯхта, масъалаҳои кӯмаки коргарони Русия, аз ҷумла биступанҷазориёнро ба мардуми тоҷик дар татбиқи барномаи ҳизб ҳангоми сохтмони Вахшстрой баррасӣ ва воқеъбинона фаро мегирад.

Муаллиф аз он ҷиҳат ҳақ аст, ки қувваи асоси системаи обёрии Вахш дар ибтидои солҳои сиюм аз кормандони муҳандисию техникӣ иборат буд, ки аз минтақаҳои марказии кишвар, пеш аз ҳама аз Федератсияи Россия ба сохтмон омадаанд. Маълумоти муҳим дар бораи лоиҳаи обёрии водии Вахш дар асарҳои Қосимов А., Ҳамроев М. низ ҷой дорад.

Дар асари Бобоева Х.Қ. "Иттиҳоди синфи коргар ва деҳқонони Тоҷикистон дар давраи сохтмони сотсиализм" масъалаҳои нақши пешбарандаи синфи коргарро дар татбиқи сиёсати коллективонӣ ва аз ҷиҳати ташкилӣ-иқтисодӣ мустаҳкам кардани хоҷагиҳои деҳқонӣ баррасӣ мешавад. Дар он таҷрибаи муборизаи ташкилоти ҳизбии Тоҷикистон барои мустаҳкам намудани иттифоқи синфи коргар ва деҳқонони меҳнатӣ дар давраи сохтмони сотсиализм ҷамъбаст гардида, нақши иттифоқи ду синфи дӯст дар рафъи нобаробарии синфӣ дар ҳаёти халқи тоҷик нишон дода шудааст. Дар робита ба масъалаи таҳқиқшавандаи ҳеш, муаллиф ёрии синфи коргар, аз ҷумла, бригадаҳои сарпараст ва биступанҷазориёнро ба деҳқонон дар давраи ҳассоси коллективонӣ ва саноатикунони Тоҷикистон дар солҳои 1929-1932 ва минбаъд, бо мисолҳои ҷолиб нишон додааст. Муаллиф қайд мекунад, ки биступанҷазориён дар дигаргунсозии сотсиалистии кишоварзии ноҳияҳои Хучанд ва Қӯрғонтеппа саҳми калондоранд. Биступанҷазориён А.И.Уваров, П.А.Сухов, В.Казанников, П.А.Макаров, О.А. Евполова, П.Г.Безгин, К.С.Филчугин дар байни деҳқонон хеле машҳур буданд.

Дар асари Ғафурова Н. «К истории компартии Таджикистана (1924-1929гг.)» таърихи муборизаи Ҳизби Коммунисти Тоҷикистонро барои барқарорсозӣ ва рушди хоҷагии халқи ҷумҳурӣ дар давраи анҷоми мубориза ба муқобили босмачиён ва дар вақти гузаштан ба ҷумҳурии мустақил дар ҳаёти ИҶШС нишон дода шудааст.

Муаллиф бо истифода аз адабиёт ва маводи бойгонии мавҷуда, дар бораи таҳкими давлатдорӣ шӯравӣ дар Тоҷикистон, дар бораи афзоиш ва муттаҳидшавии ташкилотҳои ҳизбии ҷумҳурӣ, дар бораи афзоиши

нақши пешбарандаи Ҳизби Коммунисти Тоҷикистон дар тамоми соҳаҳои иқтисод, ҳаёти сиёсӣ ва фарҳангии халқи тоҷик суҳан меронад. Дар асар баъзе масоили ёрии синфи коргар ба деҳқонон баррасӣ шудаанд.

Проблема инчунин диққати муаллифони рус ба мисли О. Борисов, Розелфенд, В.М., Селутская ва дигаронро ҷалб кардааст. Дар рафти инъикоси проблема дар асарҳои худ онҳо дар бораи биступанҷазориён далелҳои муайян оварданд. Масъала нисбатан васеътар дар мақолаи В.М. Селутская баррасӣ шудааст. Омӯзиш ва ҷамъбасти маъхазҳо ва адабиёти мавҷуда оид ба мавзӯи баррасишаванда ба муаллифи ин асар имкон дод ба хулоса ояд, ки то ба имрӯз, ба истиснои мақолаҳои инфиродӣ, ягон асари махсус ё таҳқиқоти илмӣ, ки проблемаи баррасишавандаро омӯхта бошад, вучуд надорад.

Бо назардошти гуфтаҳои боло ва аҳамияти амалии мавзӯи баррасишавандаро ба назар гирифта, муаллиф кӯшиш кард, ки проблемаро муфассалтар нишон диҳад. Азхудкунии заминҳои бекорхобидаи Тоҷикистон яке аз бузургтарин лоиҳаҳои даврони Шӯравӣ буд. Дар раванди сохтмони иншооти обёрӣ ва азхудкунии заминҳои нав, захираҳои азими моддию техникаӣ ва кадрӣ ҷалб карда шуданд. Пеш аз ҳама барои азхудкунии заминҳои бекорхобида корҳои омодагии васеъро пеш гирифтанд, ки дар натиҷаи он нақшаи чорабинӣҳо оид ба ташкили хоҷагиҳои нав ва минтақаҳои маъмурии ҷанубии Тоҷикистон таҳия карда шуд. Таҷрибаи таърихӣ нишон медиҳад, ки маҷмӯи тадбирҳои сирф иқтисодӣ, ки дар ибтидо асосан ба рушди баҳши кишоварзии иқтисодӣ нигаронида шуда буданд, оқибатҳои назарраси на танҳо иқтисодӣ, иҷтимоӣ, сиёсӣ, балки демографиро низ ба бор оварданд.

Аз нуқтаи назари давлати соҳибхитӣёр, азхудкунии заминҳои бекорхобидаро як лоиҳаи миллӣ ҳисобидан мумкин аст. Дар даврони Шӯравӣ дар Тоҷикистон аллакай таҷрибаи муайяне оид ба гузаронидани дигаргуниҳои азими иҷтимоӣю иқтисодӣ ҷамъ оварда шуда буд.

Беназирии лоиҳаи азхудкунии оммавии заминҳои бекорхобида ва корамнашуда, ҷалби биступанҷазориён ва бригадаҳои сарпараст ба ин раванд, аз афзоиши талабот ба маҳсулоти соҳаи кишоварзӣ дар маҷмааи хоҷагии халқи Тоҷикистон ва равандҳои васеи кӯчонидани аҳоли дар ҷумҳурӣ вобаста буд.

**Мақсади таҳқиқот.** Ҳадафи таҳқиқот инъикоси илмии раванди ба Тоҷикистон омадани “биступанҷазориён” ва бригадаҳои сарпараст, саҳми онҳо дар рушди хоҷагии халқи Тоҷикистон мебошад.

Мувофиқи ҳадафи гузошташуда вазифаҳои тадқиқотӣ чунин муайян карда шуданд:

- тавсифи омадани биступанҷазориён ба Тоҷикистон ва шароити будубоши онҳо;
- муайян намудани саҳми “биступанҷазориён” дар рушди саноати кишвар;
- омӯзиши раванди ба деҳоти Тоҷикистон сафарбар намудани сарпарастон;
- омӯختани саҳми сарпарастон дар баланд бардоштани сатҳи маҳсулнокии колхозу совхозҳо;
- муайян намудани шумора ва ҳайати иҷтимоии сарпарастон;
- таҳқиқи раванди муносибати сарпарастон бо аҳолии маҳаллӣ;
- муайян намудани душвориҳо дар раванди мутобиқшавии сарпарастон ба шароити маҳалҳо.

**Навоварии илмии рисола** дар он аст, ки он а) раванди ба Тоҷикистон омадан ва ҷобачокунии “биступанҷазориён” ва бригадаҳои сарпараст нишон дода мешавад; б) саҳми онҳо дар рушди саноати кишвар муайян карда мешавад; в) нақши “биступанҷазориён” дар рушди соҳаи аграрии Тоҷикистон инъикос меёбад; г) бори аввал ба муомилоти илмӣ маводи нави бойгонӣ ворид мешавад, ки саҳми “биступанҷазориёнро” дар равандҳои иншооти обёрӣ ва азхудкунии заминҳои нав дар ҷумҳурӣ, бахусус дар

води Вахш, инъикос мекунад; д) хусусиятҳо ва мушкилоти ин марҳила муайян карда мешавад.

**Моҳияти таҳқиқоти илмию назариявӣ.** Бори аввал бо чунин шакл ва мазмун дар асосии таҳлили доираи васеи ҳуччатҳои расмӣ раванди ба Тоҷикистон омадан ва саҳм гирифтани “биступанҷазориён” ва бригадаҳои сарпараст дар соҳмони ҷомеаи нав дар ҷумҳурӣ, мавриди таҳқиқ қарор гирифта, таҷрибаи ҳамкориҳои созандаи халқҳо нишон дода шудааст, ки аҳамияти калони илмӣ-назариявӣ дорад ва метавонад ҳангоми омода намудани асарҳои бунёди истифода шавад.

**Алоқамандии мавзӯи рисолаи илмӣ бо интиҳоби ихтисос.** Диссертатсияи Мирзоев Ғолибшо Шарифович «Ҷаъолияти «биступанҷазориён» ва бригадаҳои сарпараст дар Тоҷикистон (солҳои 1929-1941)» барои дарёфти дараҷаи илмии номзоди илмҳои таърих аз рӯйи ихтисоси 07.00.02 – таърихи ватанӣ иҷро гардида, ба талаботи Низомномаи намунавии ҚОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба навиштани диссертатсияҳои номзадӣ мувофиқат менамояд.

**Татбиқи натиҷаҳои илмии рисола.** Таҳқиқоти мазкур натиҷаи ҷаъолияти чандинсола буда, мазуну мундариҷаи онро 5 мақолае, ки дар маҷаллаҳои тақризшавандаи ҚОА Вазорати маориф ва илми Федератсияи Россия ва ҚОА назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон нашр гардидаанд, инъикос мекунад. Номгӯи онҳо дар охири автореферати рисола оварда шудааст. Натиҷаи таҳқиқоти илмӣ дар конференсияҳои солонаи ҳайати профессорону омӯзгорони ДДБ ба номи Носири Хусрав ва дар маводҳои конференсияҳои илмии ҷумҳуриявӣ мунташир гардидаанд. Дар ин мақолаҳои илмӣ таҳлилҳои илмии муаллиф роҷеъ ба нақши биступанҷазоннафарон дар соҳтмони низоми колхозӣ дар Тоҷикистон нишон дода шудаанд.

## ФЕҲРИСТИ ИНТИШОРОТИ ИЛМӢ

**Мақолаҳои илмие, ки дар маҷаллаҳои тақризшавандаи ҚОА назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ҚОА-и Вазорати маориф ва илми Федератсияи Россия ба таъб расидаанд:**

1. Мирзоев Ғ.Ш. О прибытии первых рабочих двадцатипятидесятыхников в Таджикистан. Паёми ДМТ, №7, 2018 с. 38-42
2. Мирзоев Ғ.Ш. Содействие двадцатипятидесятыхников и шефских бригад в создании колхозного строя. Паёми ДМТ. №4, с.88-93
3. Мирзоев Ғ.Ш. Развитие производительных сил сельского хозяйства Таджикистана в 30-е годы XX. Паёми ДМТ, №3, 2020 с. 81-86
4. Мирзоев Ғ.Ш. Биступанҷазориён ва нақши онҳо дар ташаккули Тоҷикистони шӯравӣ / Ғ.Ш. Мирзоев // Мураррих (маҷаллаи илмӣ-назариявӣ Институти таърих, бостоншиносӣ ва мардумшиносии ба номи Аҳмади Донишӣ АМИТ), №2, с71-76
5. Ғафуров А.М., Мирзоев Ғ.Ш. Ба Тоҷикистон омадани коргарони рус – биступанҷазориён ва бригадаҳои сарпараст. Паёми ДМТ, №4, 2022 с. 77-84

### **Таълифоти муаллиф дар маҷмуаҳои илмӣ ва нашрияҳои дигар**

1. Мирзоев Ғ.Ш. Нақши биступанҷазорнафарон дар азхудкунии водии Вахш (дар мисоли В. П. Красичков) // Маводи конференсияи ҷумҳуриявӣ илмӣ-назариявӣ бахшида ба 75-солагии Ғалаба дар Ҷанги Бузурги Ватанӣ (с.1941-1945) дар мавзӯи «Нақши илмҳои дунявӣ дар рушди Тоҷикистони соҳибистиклол», ш. Бохтар, ДДБ ба номи Носири Хусрав. – 2020. – 17 авг. – С.86-89.
2. Мирзоев Ғ.Ш. Саҳми биступанҷазорнафарон дар сохтмони иншоотҳои ирригатсионӣ // Маводи конференсияи ҷумҳуриявӣ илмӣ-назариявӣ бахшида ба 75-солагии Ғалаба дар Ҷанги Бузурги Ватанӣ (с.1941-1945) дар мавзӯи «Нақши илмҳои дунявӣ дар рушди Тоҷикистони соҳибистиклол», ш. Бохтар, ДДБ ба номи Носири Хусрав. – 2020. – 17 авг. – С.89-93.

Ҷаласаи кафедраи таърихи халқи тоҷики Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав қарор мекунад:

1. Диссертатсияи унвонҷӯ Мирзоев Ғолибшо Шарифович дар мавзӯи «Фаъолияти «биступанҷазориён» ва бригадаҳои сарпараст дар Тоҷикистон (солҳои 1929-1941)» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои таърих аз рӯи ихтисоси 07.00.02- таърихи ватанӣ чун кори илмӣ-тахассусӣ иҷро гардида, ба талаботи Низомномаи ҚОА-и назди



Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба дарёфти дараҷаи илмӣ ҷавобгӯ мебошад.

2. Диссертатсияи унвонҷӯ Мирзоев Голибшо Шарифович дар мавзӯи «Фаъолияти «биступанҷхазориён» ва бригадаҳои сарпараст дар Тоҷикистон (солҳои 1929-1941)» барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои таърих аз рӯйи ихтисоси 07.00.02- таърихи ватанӣ барои ҳимоя пешниҳод гардад.

Хулосаи мазкур дар ҷаласаи кафедраи таърихи халқи тоҷики Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав қабул карда шуд.

Дар ҷаласа 24 нафар иштирок намуданд.

Натиҷаи овоздиҳӣ:


«Тарафдор» - 24 нафар;

«Зид» - нест;

«Бетараф» - нест.

Қарор яқдилона қабул гардид. Протоколи №8 аз 30 марти соли 2022.

Раисикунанда

н.и.т., дотсент, мудир кафедраи таърихи халқи тоҷики ДДБ ба номи Носири Хусрав  Наботов Ф.С.  
Котиб

ассистенти кафедраи таърихи халқи тоҷики ДДБ ба номи Носири Хусрав  Курбонова М.

Имзоҳои Наботов Ф.С. ва Курбонова М.-ро

тасдиқ мекунам

Сардори ШК МДТ «ДДБ ба номи Носири Хусрав»

05.04.22.



Шукурзод Ҷ. А.

Нишонӣ: 735140, ш. Бохтар, кӯчаи Айни, 67, Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав  
Тел. 2-23-64, 2-22-53 www.ktsu.tj, почтаи электронӣ: [ktsu78@mail.ru](mailto:ktsu78@mail.ru)